

Domstolene – makt og motmakt

En gang i løpet av ungdomstiden lest jeg Franz Kafkas Prosesen. Josef K blir arrestert og utsatt for en rettsprosess. Han får ikke vite hva som holdes mot ham, og han forfølges på en marerittaktig måte. Ingen av de fundamentale garantiene i en rettsstat overholdes. Den klaustrofobiske stemningen i rettsprosessen mot Josef K. gjorde sterkt inntrykk og ga særlig mening da jeg noen år senere studerte jus. Først for et par år siden, da jeg besøkte Kafkamuseet i Praha, ble det klart for meg at Kafka var jurist. Motvillig presset til det av en autoritær far. De motvillige studiene ga oss antakelig Prosesen – en bok som regnes som ett av de viktigste litterære verkene i forrige århundret.

Vårt rettssystem er ikke som det Josef K ble utsatt for. Prosessreglene sørger for at sakene behandles på en rettferdig, åpen og forutsigbar måte. Men en ting er prosessen. Det er innholdet i avgjørelsene som er det viktigste for de mange som hvert år får sakene sine avgjort i domstolene.

Dommerne er bundet av Stortingets lover. Jeg kan ikke dømme etter min personlige oppfatning, men skal dømme slik lover og regler tilsier. Men ved vurderingen av reglene, er det rom for skjønn. Dommere kan ha forskjellig oppfatning av hva loven innebærer og derfor blir det innimellom dissenser. Resultatet er uansett ikke utslag av syning fra dommerens side. Avgjørelsene må begrunnes så man kan se hvordan dommeren har tenkt. Resultatet skal bero på rettsreglene, ikke tilfeldigheter.

Den hyppigste parten i Høyesteretts hus er det offentlige, enten staten, kommuner eller offentlige virksomheter. Vi må alle forholde oss til det mektige offentlige. Det treffes utallige beslutninger om plikter og rettigheter. Private som ikke er fornøyd med maktutøvelsen, kan gå til sak mot det offentlige. Her har domstolene en viktig oppgave som motmakt: Bare det at vedtak kan bli brakt inn for domstolene, bidrar til at forvaltningen følger reglene og at maktutøvelsen ikke blir vilkårlig.

For at domstolene skal fylle denne viktige funksjonen må rammebetingelsene ligge til rette. I sivile saker er kostnadsnivået et stort problem for rettsikkerheten. Konflikter blir ikke brakt inn for domstolene av frykt for kostnadene. Dette problemet har vært gjenstand for utredning og vurdering i flere sammenhenger og noen regler har vi for å senke kostnadene. Dessuten får personer med lav inntekt fri rettshjelp. Men å fjerne problemet har man ikke fått til.

Tiden det tar å få en sak avgjort er et annet problem. I internasjonal sammenheng er Norge et foregangsland. I India¹ står ca 30 millioner saker i kø i rettssystemet. Hindustan times rapporterte i 2016 om en mann som i 2014 fikk innvilget skilsmisse fra domstolen. Han var da 84 år og hadde brukt 32 år i rettssystemet på oppnå skilsmissen. For noen år siden møtte jeg en dame på et tog i India. Hun var på vei hjem etter et rettsmøte i en sak hun hadde arvet fra sin far. Faren var død for 20 år siden.

Kontrasten til saksbehandlingstiden i Høyesterett er slående; vi er fortsatt så ekspeditte at det ikke sjelden er advokaten som er det forsinkende leddet: Sakene blir tatt så raskt advokatene kan. Det gir en god følelse å kunne tilby slik service.

Men de færreste sakene skal behandles i Høyesterett. Det er de andre domstolene, tingrettene og lagmannsrettene, som tar seg av den store mengden av saker, og for dem er ikke bildet like positivt. Regjeringens avbyråkratiseringsreform rammer også domstolene. Effektivisering er bra, men mangel på ressurser har ført til økende saksbehandlingstid i flere domstoler.

---

¹ <http://www.hindustantimes.com/india-news/waiting-for-justice-27-million-cases-pending-in-courts-4500-benches-empty/story-H0EsAx4gW2EHPrtl1ddzIN.html>

Bak sakene står mennesker med uløste konflikter, med usikkerhet og kanskje et familieliv på vent. Dette er mennesker som trenger avklaring for å få forutsigbarhet, ro og stabilitet. Hurtig behandling i domstolsapparatet er derfor et viktig gode. Og hurtighet kan ikke oppnås ved å kompromisse på kvaliteten. Da vil tiltroen til domstolene synke.

Domstoladministrasjonen gjennomfører årlig en tillitsundersøkelse. I november 2017 hadde ni av ti svært eller ganske stor tiltro til domstolene. Dette er rekordhøye tall. I Høyesterett overprøver vi mye av det arbeidet som gjøres i domstolene, og jeg kan bekrefte at det er grunnlag for denne tilliten. Domstolene rundt om i landet gjør godt arbeid. Det betyr ikke at vi i domstolene ikke gjør feil innimellom, men det store bildet er at domstolene leverer kvalitetsarbeid.